

Володимир ЄВТУХ
доктор історичних наук, професор,
член-кореспондент НАН України, декан
факультету соціально-економічної освіти
НПУ імені М.П. Драгоманова

УДК 378.093.5:001.89
DOI 10.31392/NPU-VOU.2021.1(80).05

НАУКОВІ ШКОЛИ У КОНТЕКСТІ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ІНФРАСТРУКТУРИ УНІВЕРСИТЕТУ

© Євтух В., 2021

Ключові слова: академічний інбридінг, наукова школа, маркери наукової школи, інфраструктура, інтелектуальна інфраструктура, інтелектуальна інфраструктура університету, освітні програми.

У статті розглядаються питання про роль наукових шкіл у формуванні й динаміці інтелектуальної інфраструктури університету. Подається визначення понять «наукова школа», «інтелектуальна інфраструктура», «інтелектуальна інфраструктура університету».

З'ясовуються чинники та шляхи впливу діяльності наукових шкіл на розвиток інтелектуальної інфраструктури в університеті. Звертається увага на інтенсифікацію дискурсу стосовно теоретичного й практичного значення взаємодії цих двох феноменів. Особлива увага приділяється функціонуванню наукових шкіл в університетському довіклі, зокрема при формуванні новітніх освітніх програм. Ідеться також про подолання негативних

наслідків академічного інбридінгу завдяки успішній діяльності наукових шкіл. Водночас наголошується на непересічній ролі наукових шкіл у залученні до досліджень зацікавлених із студентського середовища, у наближенні до практичних потреб навчального процесу, у розширенні можливостей університету до співробітництва поза його межами, зокрема міжнародної співпраці, у тому числі у справі формування системи соціально орієнтованого навчання.

Попередні завваги. Питання про роль наукових шкіл уже певний час є предметом дискурсу як у вітчизняній, так і в зарубіжній соціогуманітаристиці. Щодо інтелектуальної інфраструктури, то дискусія лише на початку, однак з усіма ознаками її активізації. У запропонованій статті я спробую пов'язати ці два феномени в контексті університетської освіти.

Необхідною умовою заглиблення у дискурс проблеми, винесеної у заголовок статті, є передусім з'ясування сутнос-

ті двох принципових понять: «наукова школа» та «інтелектуальна інфраструктура». Після цього можна розпочинати пошук пов'язання цих двох феноменів у ракурсі їх взаємовпливів з наголосом на вислідах на динаміці останнього. Завважу, що мною вже були здійснені спроби осмислити сутність цих феноменів, кожного окремо: певні результати цього осмислення викладалися у друкованому вигляді (це стосується наукової школи) [2; 3] та в усному (про інтелектуальну інфраструктуру). В останньому випадку йдеться про мою доповідь «Інтелектуальна інфраструктура університету: українська перспектива» на конференції «Роль університетів у суспільному розвитку» в Університеті сільського господарства (Університеті природничих наук) у Варшаві (2018) та про доповідь «Інтелектуальна інфраструктура університету у міжнародному співробітництві» на конференції «Сучасні тенденції розвитку міжнародних відносин» на Історичному факультеті НПУ імені М.П. Драгоманова (2020). На даному етапі спробую віднайти зв'язок між цими двома феноменами, окресливши актуальність даного пошуку *такою гіпотезою: активна діяльність наукових шкіл стимулює підвищення ефективності освітнього процесу, формування високої якості інтелектуальної атмосфери університету й політшує перспективи його міжнародного співробітництва.*

Отже, до **поняття «наукова школа»**. Сьогодні існує чимало визначень наукової школи як феномена; більшість із них, за моїми спостереженнями, базується на суто формальних ознаках. За усієї умовності й різнофункціональності цих ознак у визначеннях виявляється певний стрижень. Зазвичай, під поняттям «наукова школа» розуміють творчий колектив дослідників різних поколінь, котрі працюють під керівництвом визнаного лідера чи то продовжують досліджувати закладені ним ідеї. Традиційно склалося (принаймні в західній науковій думці), що коли мова йде про наукову школу, то, передусім, маються на увазі ті науки, які ми відносимо до соціогумані-

тарного пулу [27], наприклад, Франкфуртська школа філософії, Толедська школа перекладу у філології, Віденська школа в образотворчому мистецтві. Це не означає, що природничим й точним наукам не властиві ці тренди. У нашому випадку увага буде зосереджена також саме на соціогуманітарній сфері наукового знання.

Мені імпонує опис наукової школи відомим українським вченим-медиком Дмитром Зербіно: наукова школа – це співдружність людей, які сформувалися під егідою особистості – вченого, лідера, котрий має ідеї, теми для розробки. Кращі школи ті, де послідовники лідера займаються активною дослідницькою роботою в актуальних напрямках і об'єднані ідеями, методиками, науковими традиціями, співробітництвом, що розширюється, пошуком нових фактів. У науковій школі висуваються гіпотези, концепції, теорії. У ній не бояться дискусій, опонентів. Тут є (повинно бути!) усе для свободи творчості. У науковій школі між членами неформальної співдружності постійно продовжуються «мізкові атаки». У науковій школі люди працюють не за примусом, а за бажанням [4]. Моя думка стосовно такої ситуації однозначна – справжні наукові школи не потребують жодної зовнішньої регламентації (на кшталт рішень вченої ради університету про заснування і розпис діяльності школи), її успіх цілком залежить від внутрішньої самоорганізації й потенціалу її лідера та її членів.

Назва школи формується різними шляхами. Європейський досвід зафіксував такі: а) за назвою міста, де та чи та школа поставла – згадані Франкфуртська, Віденська, Толедська школи; б) за назвою міст, де розташовані університети, у яких функціонують ті чи ті школи, – Лейпцизька школа, Тюбінгенська школа (Німеччина), Паризька школа, Лилльська школа (Франція); в) за прізвиськом її керівника (Конфуцій і його школа, Піфагор і його школа, Дюркгайм і його школа). У цьому зв'язку зверну особливу увагу на два моменти: на локації, де функціонували й продовжують функціонувати університети, та на особистості, які,

завичай, працювали у цих університетах, або ж були, як сьогодні говорять, афілійовані (пов'язані) з певними науково-освітніми осередками.

Стосовно поняття «інтелектуальна інфраструктура». Пошуки інформації про цей феномен у різних джерелах дають можливість констатувати: а) такої інформації не дуже багато, що, на мою думку, зумовлено не надто довгою історією зацікавленості цим явищем; б) вона, особливо стосовно визначення сутності феномена, є досить таки суперечливою; в) дискурс з цього питання останнім часом актуалізується. Мої пошуки осмислення названого феномена інтенсифікувалися після ознайомлення з думками про нього в численних інтерв'ю знаного у всьому світі українсько-канадсько-швейцарського економіста і громадського діяча Богдана Гаврилишина (1926–2016) [1; 6].

Виклад моєї позиції стосовно сприйняття поняття «інтелектуальна інфраструктура» розпочну із загальноприйнятого визначення поняття «інфраструктура», звернувшись до авторитетних словників «The Cambridge Academic Content Dictionary» та «Merriam Webster Dictionary». Основний зміст визначень (поширених і в інших енциклопедично-довідкових виданнях) зводяться до: «базові системи й послуги, необхідні для підтримки економіки». Віднаходиться й більш конкретизований, пристосований до потреб тієї чи тієї сфери суспільного розвитку лінк: «базові системи й послуги, необхідні для ефективного функціонування компанії чи індустрії» [22]. До речі, в інших такого типу виданнях зустрічаються твердження про існування поняття «інтелектуальна інфраструктура»: у словнику «Merriam Webster Dictionary» воно подається, правда, з певними застереженнями, як «інфраструктура наукового дослідження» [23]; у словнику «Segen's Medical Dictionary» визначаються компоненти інтелектуальної інфраструктури: знання, професійні вправності і здібності (здатності), необхідні для успішного функціонування бізнесів і організа-

цій [22]. У цьому контексті зазначу, що у три головні функції університету як і свого роду бізнесу, так і як своєрідної організації (здійснення наукових досліджень, організація навчального процесу і надання послуг [10, р. 26]) інкорпорується активності, пов'язані з вибудовуванням його інтелектуальної інфраструктури. У моєму розумінні в трактуванні останньої, наближеному до того, яке подається словником «Segen's Medical Dictionary». Саме останнє визначення дає мені, як і іншим дослідникам проблеми [8], підстави для розмірковувань про наукові школи як інструмент успішного функціонування інтелектуальної інфраструктури університету.

Нині помічаємо активізацію пошуків осмислення поняття «інтелектуальна інфраструктура» з метою визначення джерел її динаміки, оптимального її трактування й практичного застосування та її трансформацію в ефективний інструмент досягнення цілей у тій чи тій сфері суспільної діяльності. Траєкторія цих пошуків викреслюється у межах позатрадиційного (довкілля і інтелект), а не поширеного (комунікації та транспорт) розуміння інфраструктури. Щоправда, у більшості випадків останнє звернене поки що до сфери інформації й управління організаціями [18; 25]. Користуючись висловлюванням професора права університету Вілланова (США, Пенсильванія) Бретта Фрішманна (Brett Frishmann) про те, що наразі «інтелектуальна інфраструктура завдяки ґрунтовним дослідженням, ідеям, технологіям загального призначення та мовам, створює переваги для суспільства, передусім, сприяючи широкому спектру виробничої діяльності, включаючи виробництво інформації, інновації та розвиток продуктів та послуг, а також освіту, вибудовування громад та взаємодію, участь у демократичних активностях, соціалізацію та багато інших соціально цінних видів діяльності» [16], можна вести мову про те, що теоретичне трактування й практичне використання цього феномену поки що не знайшли гідного застосування. На думку молодих індійських до-

слідників Аміта Тіварі (Amit Tiwari) і Удаї Варадараджан (Udaya Varadarajan), яку я поділяю, «потреба в інтелектуальній інфраструктурі в кожній організації виникає тоді, коли традиційні організаційні техніки не можуть упоратися, щоби досягнути результату» [30]. У цьому контексті мені вбачається непересічне значення інтелектуальної інфраструктури у поліпшення якості університетської освіти (особливо української) й лінк до одного з інструментів цього процесу – наукових шкіл. Сьогодні університети, зокрема у європейських країнах, за підтримки урядів прагнуть створювати умови інтенсифікації дослідницьких зусиль. Успішним прикладом такої діяльності є Німеччина, де діє спеціальна програма Німецької науково-гуманітарної ради та Німецького дослідницького фонду «Стратегія досконалості» (Exzellenzstrategie) з 2017/2018 рр. [13] (з 2004 по 2016 роки – «Ініціатива досконалості» (Exzellenzinitiative) [12]), «спрямована на сприяння передовим дослідженням та створення сприятливих умов для молодих науковців в університетах, поглиблення співпраці між дисциплінами та установами, посилення міжнародного співробітництва у сфері наукових досліджень та підвищення міжнародної привабливості кращих німецьких університетів» [17]. До цього варто додати, що практики з університетської освіти звертають увагу й на інші аспекти «досконалості», зокрема на її соціальну і корпоративну місію [21]. І тут, безумовно, наукові школи стають важливим компонентом цього процесу.

Які ж маркери діяльності наукової школи спонукають до пошуку взаємопов'язаності двох феноменів і, зрештою, стимулюють динаміку інтелектуальної інфраструктури університету? Передусім, пропоную подати розуміння мною поняття «*інтелектуальної інфраструктури університету*». Її я бачу як наукове й культурне довілля такої організації як університет, де акторами є студенти, дослідники, викладачі, наукові допоміжні працівники. Роль інтелектуальної інфраструк-

тури полягає в акумулюванні соціального і культурного капіталу, що має слугувати розвиткові людини і суспільства. Ефективність процесу акумулювання такого капіталу залежить від низки факторів, скажімо, передусім, від якості взаємодії тих, хто навчається (сьогодні вже з урахуванням контингенту поколінь Z, пост-Z і www – цифрове покоління), і тих, хто навчає; від якості допоміжних працівників; від якості менеджменту; і, безумовно, від якості тих, хто займається науковими дослідженнями, оскільки структуроутворюючим трендом успішності університету в сьогоdnішньому світі є освіта, побудована на результатах наукових досліджень, що, власне, «забезпечує академічними професійними знаннями задля того, щоб бути критичними, аналітичними і креативними й робити їх (студентів) ключовими гравцями у трансформації знання й просуванню інновацій в усіх секторах суспільства» [14, р. 25]. Наукові дослідження, передусім, мають забезпечувати соціально орієнтоване навчання, контекстуальне навчання, міжкультурну освіту, креативне мислення, навчання упродовж усього життя, міжнародне співробітництво (зокрема і в справі синхронізації вибудовування інтелектуальної інфраструктури університетів).

Отже, повертаємося до питання маркерів діяльності наукової школи, які стимулюють динаміку інтелектуальної інфраструктури університету. Тут я зверну увагу на два моменти: а) на виокремлення (перелік) основних маркерів; б) на те, яким чином вони впливають на інтелектуальну інфраструктуру. До основних маркерів-агентів впливу я відношу: структурування наукової школи; наукова проблема; лідер школи; колектив школи; наукові публікації; наукові видання; цитування праць членами наукової школи; участь членів школи у різноманітних (високої якості) вітчизняних та міжнародних наукових активностях; визнання школи довоколишнім науковим співтовариством, що передбачає виконання власними силами наукових проєктів членами школи й оприлюднення їх резуль-

татів поза межами поля діяльності школи (наприклад, конференціях, круглих столах, семінарах, дискусіях; запрошення членів школи до участі у наукових проєктах, які виконуються дослідниками інших науково-освітніх установ); цитування праць членів наукової школи; захищені дисертації з проблематики школи.

Перейду до розмірковувань, яким чином діяльність наукової школи може впливати на інтелектуальну інфраструктуру університету, однозначно, у її позитивній динаміці. Важливим компонентом, який власне складає основу впливу маркерів-агентів школи на динаміку інтелектуальної інфраструктури, є *структурування* школи. Не структура, як щось усталене у вигляді ієрархії, а скоріше принципи її діяльності [5]. Мається на увазі: проблема, яка об'єднує членів школи; засідання (організаційні й присвячені суто науковим питанням дослідження проблеми); проведення конференцій, симпозіумів, семінарів, дискусій за ініціативи керівника школи чи її членів; взаємодія з вітчизняними й зарубіжними колегами на індивідуальному й колективному рівнях; вибудовування каналів трансформації напрацювань школи у широких наукових контекстах і включення в орбіту її діяльності зарубіжного досвіду, здобутого у сфері її інтересів чи дотичних до них питань. Важливим компонентом у структуруванні школи (в означеному вище смислі) і поширенні її впливу на науково-освітню атмосферу університету є, безперечно, залучення до діяльності школи студентів (на індивідуальній основі чи то через студентські наукові товариства, які нині стають невід'ємною частиною наукового ландшафту університету). Вдало вибудована структура діяльності школи забезпечує ефективне виконання її завдань: скажімо, під час регулярних засідань можна обговорити результати досліджень, випрацювати нові їх напрямки з врахуванням сучасних трендів в освітньому процесі; наголосую саме на освітньому процесові, оскільки дослідження в університетському просторі спрямовані, передусім, на забезпечення

якісним інформаційно-знаннєвим матеріалом студентів – така традиція університетів з тривалою історією (щоправда, університети з могутньою дослідницькою базою виконують замовлення корпорацій, індустриальних центрів тощо). Під час дискусій на засіданнях школи викристалізовується контент дослідження (його складових), обираються адекватні методологічні підходи і методи (технології) і, можливо, накреслюються пропозиції (шляхи) впровадження вже здобутих і майбутніх результатів у практику, у нашому випадку в навчальний процес. Пошуковий характер наукових досліджень стимулює критичне мислення не лише під час дослідження, але й критичне ставлення до впровадження його результатів безпосередньо у навчання [26].

Лідер школи та колектив школи утворюють органічну єдність, яка забезпечує тяглість дослідницького процесу і впровадження його результатів в освітні практики. За замовчуванням, лідер школи стимулює наповнення простору наукових ідей елементами, необхідними для структурування наукової школи, зокрема і їх продукування та практичного втілення. Він, я погоджуюся з Дмитром Зербіно й іншими знаними вченими, безумовно, має бути ученим-екстравертом. Саме екстравертність самого керівника школи та і його послідовників – необхідна умова функціонування школи. Чим сильніша ця складова, тим триваліший час існуватиме та чи та школа, а отже, довшим у часовому просторі буде її вплив на інтелектуалізацію університетського довкілля. Для лідера наукової школи важливо бути тим, що в зарубіжному науковому просторі називають «автономною особистістю» («autonomous person»), якій притаманний високий ступінь ідентичності та добре розвинуте критичне осмислення свого значення [15, р. 210]. Ці дві якості стимулюють динаміку інтелектуальної інфраструктури університету: перша забезпечує вихід так би мовити назовні, транслює здобутки школи для ширшої університетської аудиторії, а друга може стати «збудником» нових (досить часто оригінальних) ідей,

циркуляція яких спонукає освітнє товариство до осмислення рівня інтелектуалізації навчального процесу й часто-густо до новацій у ньому. Таким прикладом може бути функціонування наукової школи з проблем евалюації професора Лешека Корпоровіча (Leszek Korporowicz) з Ягеллонського університету (Краків, Польща). До речі, інтенсивне концептуальне осмислення професором і його послідовниками проблеми «евалюація і культура» (скажімо, семінар «Евалюація в культурі» (16–17 грудня 2020 та інші численні публікації тощо) спонукало до створення спеціалізованого підрозділу в університеті – кафедри гуманістичних наук про культуру. Безумовно, інституалізація проблеми стимулюватиме гуртування навколо неї дослідників і трансляторів знань у студентському середовищі, що об'єктивно зміцнюватиме позиції інтелектуальної інфраструктури університету. І першу скрипку тут мають відіграти учні лідера школи, які ідентифікуються за захищеними ними дисертаціями (кандидатськими, докторськими, Ph.D. – доктором філософії) за тематикою діяльності наукової школи або ж дотичною до неї.

Завдяки *науковим публікаціям членів наукової школи та науковим виданням*, які ініціюються школою або у функціонуванні яких представники школи беруть активну участь (приміром, через публікації результатів її діяльності), наукові школи розширюють діапазон свого впливу на динаміку інтелектуальної інфраструктури. Завважу, сьогодні в Україні публікуватися можна багато і де завгодно. Практика діяльності справжніх наукових шкіл, однак, засвідчує, що її члени прагнуть до того, щоби їх публікації з'являлися у гідної якості виданнях: у журналах з високим імпакт-фактором, передусім у тих, які входять до визнаних міжнародною науковою спільнотою науково-метричних баз Scopus, Web of Science, Index Copernicus тощо; у монографіях, сформованих на основі представницьких міжнародних конференцій; у визнаних професіоналами довідково-енциклопедичних виданнях. Скажімо, як п'ятитомна

«The Wiley Blackwell Encyclopedia of Race, Ethnicity and Nationalism» (Вілі Блеквелл «Енциклопедія рас, етнічності та націоналізму»), велика за обсягом й авторитетна енциклопедія, у якій ідеться про найбільш життєво важливі й практичні явища двадцять першого століття [29]. Зазначу, що основна маса таких видань концентрується поза межами України. Щоправда, останнім часом і в Україні здійснюються певні спроби підвищити рівень видань, передусім журналів, які опікуються науковими публікаціями, у зв'язку з «реорганізацією» усієї системи наукової діяльності. Мається на увазі класифікація журналів за категоріями А, Б, В тощо. Однак у цьому смислі ми перебуваємо на початку змагань. У даному контексті виникає нагальна необхідність подолання проблеми, характерної для українського наукового простору, – оволодіння принаймні англійською мовою, щоби відчинити двері до таких практик. І тут діяльність наукових шкіл є дієвим мобілізатором і певним прикладом у прокладанні шляху до освоєння міжнародного науково-освітнього простору. Зазвичай, члени, і передусім лідери визнаних, а не самопроголошених шкіл володіють іноземними мовами. Успішність у справі публікації праць у зарубіжних виданнях означає, що вітчизняні наукові школи й інтелектуальна інфраструктура університету функціонують прогресивно.

Раз у раз із зазначеними маркерами, які долучають науковців до інтелектуалізації університетського довкілля через діяльність наукової школи, є *цитування праць членами школи дослідників*, вітчизняних, а ще більше зарубіжних, за своєю або ж суміжною проблематикою. Мій аналіз значного масиву публікацій, вартісних такого в контексті питання, що дискутується, засвідчує, що представники тієї чи тієї наукової школи набагато ретельніше добирають для цитування як самих авторів, так і їх сентенцій, ніж ті, що не можуть афіліювати себе з відповідною школою. Це пояснюється досить очевидно: у межах школи формуються досить високі критерії від-

бору матеріалу на основі необхідності підтвердження своєї фаховості й обізнаності з предметом дослідження, рівня критичного мислення, корпоративної (науково-соціальної) відповідальності. Важливим моментом у ракурсі цитування праць є те, що ми таким чином відкриваємо шлях до інтеграції у міжнародний науковий простір: наша обізнаність із ринком наукової термінології та циркулюванням наукових досліджень не залишається поза увагою науковців з інших країн і дозволяє налагоджувати з ними як опосередковані, так і безпосередні контакти, зокрема в рамках співробітництва між університетами за укладеними угодами.

Наступним одним із ключових компонентів у впливові наукової школи на позитивну динаміку інтелектуальної структури університету є *участь членів школи в різноманітних (високої якості) вітчизняних та міжнародних наукових активностях*. Її непересічне значення полягає в обміні актуальною інформацією не лише в суто науковому смислі, але й у визначенні можливостей його застосування у системі університетської освіти. Це впливає з усталеної практики функціонування університетів у переважній більшості європейських країн та в північноамериканських країнах: освітній процес тут вибудовується, передусім, на основі досліджень, які здійснюються у самих університетах. Інноваційними мобілізаторами дослідницьких тем і визначення освітнього поля (освітні програми бакалаврського, магістерського рівнів та рівнів Ph.D. із філософії та доктора наук) передусім є наукові школи. Щоправда, у конкретних ситуаціях (особливо це стосується педагогічних та літературно-мистецьких університетів) такими мобілізаторами виступають також авторські школи [7].

У цьому контексті привертає увагу ще одна важлива роль наукових шкіл – подолання негативних наслідків *академічного інбридінгу* (відомий іще як інституційний інбридінг). Це явище трактується як практика найму на роботу випускників власних університетів [32]. До негативних наслід-

ків академічного інбридінгу можна віднести певну «гетоїзацію» наукового і навчального процесів, уповільнення обміну знаннями і практиками, стримування циркуляції нових ідей, оскільки за умов панування інбридінгу формується закритий простір і звужуються канали інтенсифікації наукового діалогу поза межами цього простору. Участь у різноманітних наукових активностях поза суто університетським довідком допомагає усувати або зменшувати силу впливу обмежувальних чинників у позитивній динаміці науково-навчального процесу. І саме наукові школи з описаним вище структуруванням, зокрема стимулюванням обмінів думками й інформацією у більш широкому (вітчизняному й міжнародному) контекстах, сприяють розширенню академічної взаємодії й поліпшенню якості інтелектуальної інфраструктури університету. Завважу, що дослідження впливів академічного інбридінгу на якість науково-навчального процесу лише розгортається, передусім у зарубіжному науково-освітньому просторі [19; 20]; перші спроби у цьому напрямі здійснюються також і в Україні [28].

Вершиною піраміди впливу діяльності наукової школи на динаміку інтелектуальної інфраструктури університету виявляється *визнання школи доволішнім науковим співтовариством*, свідченням якого є такі маркери: виконання власними силами наукових проєктів членами школи й оприлюднення їх результатів поза межами поля діяльності школи (наприклад, конференціях, круглих столах, семінарах, дискусіях); запрошення членів школи до участі в наукових проєктах, які виконуються дослідниками інших науково-освітніх установ; дуже важливо зарубіжних); цитування праць членів наукової школи у вітчизняному й міжнародному науково-освітньому просторах. Власне, ці маркери підтверджують включення акторів тієї чи тієї школи в глобальні дискурси на регіональних та світових рівнях із проблем, які притаманні групам дослідників у різних країнах. І головне, як на мене, таким активностям властиві міждисциплінарні тренди, що підвищує

шанси на пошуки адекватних відповідей на актуальні питання науково-освітнього процесу і розв'язання складних проблем суспільного розвитку. А відтак і зростає роль наукових шкіл у творенні інтелектуальної інфраструктури університету й у її позитивній динаміці. Принагідно зазначу (до речі, я цілком поділяю цю думку), що деякі дослідники (Майкл Гіббонс – Gibbons, Michael, Каміллі Ліморс – Camille Limoges, Хельга Новотни – Helga Nowotny, Сімон Шварцман – Simon Schwartzman, Петер Скотт – Peter Scott, Мартін Трой – Martin Trow) вважають, що в майбутньому академічні (дослідницькі) дисципліни розвиватимуться у так званому режимі-2, за Джоном Зіманом (John Ziman), у режимі «постакademічної науки» [9]. Останнє передбачає здобуття міждисциплінарних знань за допомогою співпраці фахівців різних галузей знання, на що особливу увагу звертають американські дослідники проблем міждисциплінарності в науці Елі Коен (Eli Cohen) та Скотт Ллойд (Scott Lloyd), оскільки «наука розвивається новими способами, які перетинають традиційні дисциплінарні межі до такої міри, що дисциплінарні автаркції можуть стати перешкодою, ... передбачається розвиток нових способів організації знань, що стосуються міждисциплін, ... пропонується, щоб університети навчилися пристосовуватися до змін у науці, приймаючи нові структури, що заохочують і винагороджують міждисциплінарні дослідження»

[11, р. 210]. З цією позицією співзвучний інший тренд, який актуалізується у сучасному дослідницькому співтоваристві, передусім у західному, і надає нових імпульсів розвитку наукових шкіл, – співпраця вчених за методом *краудсорсингу*. Останній трактується як залучення до розв'язання тих чи тих наукових проблем широкого кола дослідників і охоплює «весь дослідницький процес: ідеї, дизайн дослідження, збір даних, аналіз даних, звітування та експертна перевірка». Краудсорсинг, на думку групи вчених, які практикують таку співпрацю, може пришвидшити прогрес науки та поліпшити якість наукових досліджень [31, р. 711]. Мобілізатором таких практик, на моє переконання, є наукові школи.

Отже, діяльність наукових шкіл пов'язана з інтелектуальною інфраструктурою університету і впливає на її динаміку в кількох напрямках: вони допомагають віднаходити дослідницькі теми, релевантні до навчального процесу; інтенсивно (принаймні так воно має бути в науковому довіллі) залучають до досліджень зацікавлених із викладацького і студентського середовища; допомагають подолати негативні наслідки академічного інбридінгу; наближають свою діяльність до практики навчального процесу; відкривають можливості до співробітництва поза межами університету, зокрема міжнародної співпраці, у тому числі у справі формування системи соціально орієнтованого навчання (S-Learning).

ЛІТЕРАТУРА

1. **Віднянський С. В.** Гаврилишин Богдан Дмитрович // Україна в міжнародних відносинах. Енциклопедичний словник-довідник. Вип. 5. Біографічна частина: А–М. Київ: Інститут історії України НАН України, 2014. С. 88–89.
2. **Євтух Володимир.** Діяльність наукових шкіл у контексті евалюаційних парадигм // Евалюація: наукові, освітні, соціальні проекти. 2020. Вип. 4. С. 11–28.
3. **Євтух Володимир.** Наукові школи у контексті дослідницьких просторів: змагання міфів і реальностей // Галузеві соціології в умовах глобальних змін і суспільних трансформацій: збірник наукових статей. Київ: Каравела, 2017. С. 69–83.
4. **Зербино Дмитрій.** Научная школа как феномен. URL: <http://www.zn.ua/3000/3100/46209/> № 15(490) 17–23 апреля 2004.

REFERENCES

1. **Vidnyans'kyi, S.V.** (2014). Havrylyshyn Bohdan Dmytrovych [Gavrilishyn Bohdan Dmytrovych]. *Ukrayina v mizhnarodnykh vidnosynakh. Entsyklopedychnyy slovnyk-dovidnyk*. Vyp. 5. Biografichna chastyna: A–M. – Ukraine in International Relations. Encyclopedic dictionary-reference book. Iss. 5. Biographical part: A–M. (pp. 88–89). Kyiv: Instytut istoriyi Ukrainy NAN Ukrainy. (in Ukrainian)
2. **Yevtukh, Volodymyr.** (2020). *Diyal'nist' naukovykh shkil u konteksti evalyuatsiynykh paradyhm* [The activity of scientific schools in the context of evaluation paradigm]. *Evalyuatsiya: naukovy, osvithni, sotsial'ni proekty*. – Evaluation: scientific, educational, social projects. Issue 4. 11–28.
3. **Yevtukh, Volodymyr.** (2017). *Naukovi shkoly u konteksti doslidnytskykh prostoriv: zmagannya mi-*

5. Наукова етносоціологічна школа професора Володимира Євтуха. Київ: ОЛДІ-ПЛЮС, 2019. 114 с. URL: enpuir.npu.edu.ua/bitstream/123456789/24432/1/Yevtukh.pdf. Звернення 17-02-2021.
6. Максими успішного мрійника-реаліста Богдана Гаврилишина (09.12.11). URL: <http://miok.lviv.ua/?p=905>. Звернення 17-02-2021.
7. **Побірченко Н. С.** Змістовний аспект поняття «авторська школа» // е-журнал «Педагогічна наука: історія, теорія, практика, тенденції розвитку» / Архів номерів. Вип. № 2 [2008]. URL: www.intellect-invest.org.ua/pedagog_editions_e-magazine_pedagogical_science_arhiv_pn_n2_2008_st_7/. Звернення 17-02-2021.
8. **Хорунжий Микола.** Науково-педагогічні школи як головний критерій оцінки інтелектуального потенціалу та суспільного визнання сучасних університетів // Вища школа. 2011. № 9. С. 61–71.
9. **phiv i realnostey** [Scientific schools in the context of research spaces: competition of myths and realities]. Galuzevi sotsiologiyi v umovakh globalnykh zmin i suspilnykh transformatsiy. Zbirnyk naukonykh ststey – Branch sociologies in the conditions of global changes and social transformations: collection of scientific articles (pp. 69–83). Kyiv: Caravela (in Ukrainian).
4. **Zerbino, Dmitriy.** (2004). Nauchnaya shkola kak fenomen [Scientific school as a phenomenon]. URL: [http://www.zn.ua/3000/3100/46209/№15\(490\)17-23aprelya](http://www.zn.ua/3000/3100/46209/№15(490)17-23aprelya). (in Russian).
5. **Naukova etnosotsiologichna shkola profesora Volodymyra Yevtukha.** 2019 [Scientific ethnosociological school of professor Vladimir Yevtukh. 2019]. Kyiv: OLDI-PLYUS, 2019. 114 pp. URL: enpuir.npu.edu.ua/bitstream/123456789/24432/1/Yevtukh.pdf (in Ukrainian). Appeal 17-02-2021
6. **Maksymyyspishnogo mriynyka-realista Bogdana Havrylyshyna** (09.12.11) [Maxims of the successful dreamer-realist Bohdan Havrylyshyn (09.12.11)]. URL: <http://miok.lviv.ua/?p=905> (in Ukrainian). Appeal 17-02-2021
7. **Pobirchenko, N. S.** (2008). Zmistovnyi aspekt ponyattya «avtorska shkola». Pedagogichni chytannya [Meaningful aspect of the concept of "author's school"]. e-zhurnal «Pedagogichna nauka: istoriya, teoriya, praktyka, tendetsiyi rozvytku» / Arkhiv nomeriv – e-journal "Pedagogical science: history, theory, practice, development trends" / Archive of issues. Iss. no. 2. URL: www.intellect-invest.org.ua/pedagog_editions_e-magazine_pedagogical_science_arhiv_pn_n2_2008_st_7/ (in Ukrainian). Appeal 17-02-2021
8. **Khorunzhyi Mykola** (2011). Naukovo-pedagogichni shkoly yak holovnyi kryteriy otsinky intelektualnogo potentsialu ta suspilnogo vuznannya suchasnykh universytetiv [Scientific and pedagogical schools as the main criterion for assessing the intellectual potential and public recognition of modern universities] Vyshcha Shkola – Higher School, № 9, 61–71 (in Ukrainian).
-
9. Academic discipline. From Wikipedia, the free encyclopedia. URL: https://en.wikipedia.org/wiki/Academic_discipline. Appeal 17-02-2021
10. **Breton Guy.** Innovation in higher education // IAU Horizons. 2015. Vol. 21, no. 1, pp. 26–27.
11. **Cohen, E., Lloyd, S.** Disciplinary evolution and the rise of the transdiscipline. Informing Science: the International Journal of an Emerging Transdiscipline. 2014. Vol. 17, pp. 189-215. URL: <http://www.inform.nu/Articles/Vol17/ISJv17p189-215215Cohen0702.pdf>
12. Exzellenzinitiative. URL: <https://de.wikipedia.org/wiki/Exzellenzinitiative>
13. Exzellenzstrategie. URL: <https://de.wikipedia.org/wiki/Exzellenzstrategie>
14. **Fredman Pam.** Social innovation at the University of Gotheburg // IAU Horizons. 2015. Vol. 21, no. 1, pp. 25–26.
15. **Frey Bruno S.** Publishing as prostitution? – Choosing between one's own ideas and academic success // Public Choice. 2003. No. 116, pp. 205–223.
16. **Frischmann Brett M.** Intellectual Infrastructure (July 25, 2012). B. Frischmann, Infrastructure: The social value of shared resources, p. 253, Oxford University Press, 2012, Available at SSRN: <https://ssrn.com/abstract=2117477>
17. German Universities Excellence Initiatives. From Wikipedia, the free encyclopedia. URL: https://en.wikipedia.org/wiki/German_Universities_Excellence_Initiative
18. **Goatham R.** Intellectual Infrastructure (the art of successful delegation). URL: <http://calleam.com/WTPF/wp-content/uploads/articles/Intellectual%20Infrastructure.pdf>

19. **Horta Hugo**. Deepening our understanding of academic inbreeding effects on research information exchange and scientific output: new insights for academic based research // Higher Education. 2013. Volume 65, no. 4, pp. 487–510.
20. **Horta Hugo, Sato Machi, Yonezawa Akiyoshi**. Academic inbreeding: exploring its characteristics and rationale in Japanese universities using a qualitative perspective // Asia Pacific Education Review. 2011. No. 12, pp. 35–44.
21. **Hugonnier Bernard**. For social and corporate excellence // IAU Horizons. 2015. Vol. 21, no. 1, pp. 36–37.
22. Infrastructure // The Cambridge Academic Content Dictionary. URL: <https://dictionary.cambridge.org/dictionary/english/infrastructure/> Appeal 17-02-2021
23. Infrastructure noun // The Merriam-Webster Dictionary. URL: <https://www.merriam-webster.com/dictionary/infrastructure>. Appeal 17-02-2021
24. Intellectual Infrastructure // Segen's Medical Dictionary (2011). URL: <https://medical-dictionary.thefreedictionary.com/Intellectual+Infrastructure>. Appeal 17-02-2021
25. **Lee P**. The Evolution of intellectual infrastructure // Washington Law Review. 2008. Vol. 83, no. 1, pp. 39–122. URL: <https://digitalcommons.law.uw.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=4596&context=wlr>
26. **Rubene Zanda, Svece Artis**. Development of critical thinking in education of Latvia: Situation analysis and optimisation strategy // Innovations, technologies and research in education. 2019. URL: <https://doi.org/10.22364/atee.2019.itre.28>
27. Schule (Wissenschaft). URL: [https://de.wikipedia.org/wiki/Schule_\(Wissenschaft\)](https://de.wikipedia.org/wiki/Schule_(Wissenschaft))
28. **Sologoub Ilona, Coup Tom**. Academic inbreeding in Ukraine. URL: <https://freepolicybriefs.org/2013/12/09/academic-inbreeding-in-ukraine/> Appeal 17-02-2021
29. The Wiley Blackwell Encyclopedia of Race, Ethnicity and Nationalism. URL: <https://onlinelibrary.wiley.com/doi/book/10.1002/9781118663202>. Appeal 17-02-2021
30. **Tiwari Amit, Varadarajan Udaya**. Intellectual infrastructure in the era of information society. URL: https://www.researchgate.net/publication/328576796_Infrastructure_Development_in_the_Era_of_Information_Society
31. **Uhlmann Eric Luis, Ebersole Charles R., Chartier Christopher R., Timothy M., Kidwell Mallory C., Lai Calvin K., McCarthy Randy J., Riegelman Amy, Silberzahn Raphael, Nosek Brian A**. Scientific Utopia III: Crowdsourcing Science // Perspectives on Psychological Science. 2019. Volume 14, issue 5, pp. 711–733.
32. **Yudkevich Maria, Altbach Phili, Rumbley Laura E**. Academic inbreeding and mobility in higher education. London Borough of Camden: Palgrave Macmillan UK, 2015. XIV, 264 p.